

УПРОВАДЖЕННЯ ЗМІСТУ КОРЕКЦІЙНО-СПРЯМОВАНОГО НАВЧАННЯ «ОЗНАЙОМЛЕННЯ З НАВКОЛИШНІМ» В СПЕЦІАЛЬНІ ДОШКІЛЬНІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ДЛЯ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ

Г. О. Блеч

У статті розглядається зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання «Ознайомлення з навколишнім» для розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах. Визначені мета, завдання, напрями роботи на заняттях з ознайомлення з навколишнім.

Ключові слова: ознайомлення з навколишнім, розумово відсталі дошкільники.

Внедрение содержания коррекционно-направленного обучения «Ознакомление с окружающим» в специальных дошкольных учебных заведений для умственно отсталых детей

В статье рассматривается содержание коррекционно-направленного обучения и воспитания «Ознакомление с окружающим» для умственно отсталых детей в специальных дошкольных учреждениях. Определены цели, задачи и направления работы на занятиях по ознакомлению с окружающим.

Ключевые слова: ознакомление с окружающим, умственно отсталые дошкольники.

The content-oriented correctional education and training «Introduction to the outside» for mentally retarded children in special pre-school

The article deals with content-oriented correctional education and training «Introduction to the outside» for mentally retarded children in special pre-school. Defined goals, objectives, areas of the classroom to familiarize with the environment.

Keywords: familiarization with the environment, mentally retarded preschooler.

Сучасний розвиток спеціальної освіти в Україні спрямовано на пошук нових концептуальних підходів щодо удосконалення навчально-виховного процесу у спеціальних дошкільних закладах.

З метою підвищення ефективності корекційного впливу на особистість розумово відсталої дитини доцільним є створення оптимальних умов для життєвої компетентності дошкільників та адекватного відношення їх до природи, людини тощо.

Актуальним постає розгляд проблеми розробки та впровадження програмно-методичного забезпечення навчання розумово відсталих дітей.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що розумовий розвиток дитини передбачає розвиток мислення та мовлення. Удосконалення думки безпосередньо впливає на її словесне оформлення і, навпаки, чітка мова робить думку більш зрозумілою для слухача. З розвитком мовлення формуються навички розумової праці, удосконалюється вміння аналізувати, пояснювати, доводити. Для розвитку мислення та мовлення дитини необхідний багатий чуттєвий досвід, який отримується від сприйняття різних предметів, явищ навколишньої дійсності. Процес пізнання природи сприяє розумінню та використанню в зв'язному мовленні різних граматичних категорій, що характеризують назви, дії, якості, допомагають аналізувати предмет та природниче явище з усіх боків. Тому природа дає можливість для різної діяльності дитини, що сприяє активному засвоєнню та використанню набутих знань.

У педагогічній літературі підкреслюється думка, що саме у дошкільному віці діти отримують емоційні враження про природу, накопичують доступні знання та уявлення, які в

подальшому стають підґрунтям для формування цілісного ставлення до природи. Ще більш важливим стає формування уявлень про навколишнє середовище для розумово відсталих дошкільників, оскільки внаслідок недостатності пізнавальної діяльності й емоційно-вольової сфери вони не завжди правильно сприймають оточуючий світ, залежність свого життя та здоров'я від навколишнього середовища. Це не тільки обмежує їх кругозір, але й значно ускладнює орієнтування у навколишньому, заважає адаптуватися до життя й адекватно поводитися у природі та суспільстві, усвідомлюючи цінність власного й чужого життя, збереження природного довкілля. Тому ознайомлення з навколишнім є складовою частиною корекційно-виховної роботи у спеціальному дошкільному закладі.

Аналіз літератури показав, що проблемі ознайомлення розумово відсталих дітей молодшого віку з природою присвячені праці О. М. Калініної, А. А. Катаєвої, Н. Г. Морозової, Н. П. Павлової, Н. Д. Соколової. Основи методичної системи по ознайомленню з навколишнім світом представлені в роботах Р. А. Афанасьєвої та Є. В. Лапошиної.

Під час формування природничих понять організація пізнавальної діяльності дитини починається із забезпечення сприймання окремих явищ, предметів та подій. Наочний образ сприймання відображає об'єкт, який характеризується цілісністю, зв'язками, взаємовідношеннями між якостями, властивостями або його частинами (Т. М. Байбара). Формою більш узагальненого, але разом з тим наочного, чуттєвого відображення дійсності, сходинкою до вищої форми пізнання (до абстрактного мислення), яка виникає на основі відчуттів і сприймань, є уявлення.

Відомо, що сформовані уявлення про природу є базою для наступного формування природничих понять. Вони слугують місточком між чуттєвим і раціональним пізнанням. «Чим яскравіші, чим багатші будуть здобуті дитиною уявлення, тим чіткішими будуть поняття і тим легше відбуватиметься найважча робота над їх побудовою» (К. П. Ягодівський).

Також в дошкільному віці у дитини закладається основа особистої культури, до складу якої входить розвиток уявлень про себе, орієнтація дитини в предметному світі, в світі природи, в явищах особистого життя та діяльності. Адекватні уявлення про навколишнє середовище сприяють ефективній соціалізації дитини. Соціалізація розглядається як процес і як результат формування у дітей уявлень про навколишнє, становлення відношення до сприйняття соціальних явищ і навичок поведінки.

Для адекватного орієнтування в оточуючому світі, одним із важливих напрямків корекційно-виховної роботи з розумово відсталими дошкільниками є формування уявлень про предмети та явища навколишньої дійсності, а також уявлення про людину, її діяльність, взаємовідношення людини з природою.

На нашу думку, розумово відсталим дошкільникам необхідне систематичне й цілеспрямоване, спеціально організоване, навчання з ознайомлення зі світом природи, в тому числі, з оточуючим предметним світом, ознайомлення з явищами соціального життя. Всі ці напрями роботи доцільно гармонійно поєднати та розкрити в змісті корекційно-спрямованого навчання і виховання «Ознайомлення з навколишнім», для розумово відсталих дітей, у спеціальних дошкільних закладах. Цим зумовлено розробка і впровадження нової програми виховання та навчання розумово відсталих дітей дошкільного віку «Ознайомлення з навколишнім».

Основоположна роль в навчанні відводиться його змістові. Змістовий компонент педагогічного процесу відображає смисл, що вкладається як в мету, так і в кожне конкретне завдання. Зміст навчання має уможливити комплексний вплив на розумово відсталу дитину. Він має забезпечувати досягнення як освітньої, так і корекційно-розвивальної мети.

Таким чином, метою занять з ознайомлення з навколишнім є формування у дітей цілісного сприйняття та уявлення предметів і явищ навколишньої дійсності, яке відображає

важливі зв'язки та залежності між об'єктами, а саме: формування знань про навколишню дійсність, необхідних для усвідомлення своєї приналежності до природи і суспільства; формування уявлення про живу й неживу природу; створення елементарної бази для засвоєння різних видів соціального досвіду, морально-правових норм, традицій тощо; корекційний розвиток пізнавальної діяльності; формування навичок самообслуговування та охайності.

Зміст програми забезпечує вирішення *навчальних завдань*:

- ознайомлення дітей з близьким оточенням, побутовими предметами, формування передумови сприйняття оточуючого середовища;
- формування та розширення елементарних знань дітей про предмети і явища живої та неживої природи, про сезонні зміни в природі;
- формування загальних уявлень про суспільство і місце в ньому людини;
- ознайомлення дітей з основами екологічних знань;
- формування первинних гігієнічних навичок та навичок самообслуговування у дітей зі складним дефектом;
- формування навичок, що необхідні для збереження та зміцнення особистого здоров'я;
- формування зацікавленого ставлення до вивчення природи.

Корекційних завдань:

- розвиток пам'яті, уваги, мислення, мовлення дітей;
- навчання вмінню спостерігати, виділяти предмет чи явище від загального, порівнювати, співвідносити, робити висновки, відповідати на запитання.

Виховних завдань:

- формування особистої культури та бережливого ставлення до природи та інших людей;
- формування у дітей морально-етичних навичок поведінки, виховання працелюбності, любові та поваги до Батьківщини, природи, до українських звичаїв, традицій.

Зміст розділу «Ознайомлення з навколишнім» враховує уявлення про структуру дефекту розумово відсталої дитини, де на перший план виступають порушення інтелектуальної діяльності і виникаючі на цьому фоні вторинні відхилення, які виявляються в недорозвиненні емоційно-вольової сфери, фізичній слабкості, порушенні поведінці. Програма складено з урахуванням особливостей розумового, мовленнєвого та фізичного розвитку дошкільника, а також з урахуванням особливостей їх психічного розвитку, віку та характеру ведучого виду діяльності. Засвоєння програми забезпечує підготовку розумово відсталої дитини до подальшого навчання в допоміжній школі. Зміст матеріалу враховує загальні та спеціальні принципи виховання та навчання: науковість, системність, доступність, концентричність, авторюваність.

Реалізація визначених цілей і завдань здійснюється в процесі навчання за певними *напрями*:

- ознайомлення з природою та її явищами,
- ознайомлення з предметним світом;
- ознайомлення з явищами соціального життя.

Кожний напрям має свої особливості, ознайомлює дітей з певними властивостями, зв'язками та відношеннями.

На заняттях з ознайомлення з навколишнім здійснюється формування, уточнення та систематизація уявлень про предмети та явища навколишньої дійсності. Діти знайомляться з предметною та природною середою, вчать визначати призначення, властивості та якості предметів. Дошкільники отримують уявлення про різні види діяльності людини, засвоюють правила та норми поведінки (вміння вітатися, прощатися, звертатися по допомогу); формуються цілісне сприйняття та правильне уявлення про людину, її потреби і можливості, про будову тіла, про предмети гігієни, правила поводження в побуті, на вулиці тощо.

Під час ознайомлення з навколишнім світом забезпечується збагачення чуттєвого, емоційного, соціально-побутового, ігрового досвіду, розвиток мови та мислення. Предмети повсякденного використання діти вивчають на основі чуттєвого пізнання. Вони розглядають, аналізують, визначають їх призначення, виконують різні дії з ними. Діти вчать називати та показувати предмети в різному просторовому положенні, співвідносити натуральні предмети з їх графічним зображенням, порівнюють предмети, встановлюють просторові та причинно-наслідкові зв'язки.

Ми передбачали, що структура змісту програми дасть можливість вихователю усвідомити послідовність вивчення навчального матеріалу, бачити місце засвоєних уявлень в загальній системі, встановити зв'язки між окремими темами.

Первинні уявлення й елементарні знання про об'єкти та явища живої й неживої природи формуються поступово, послідовно, на протязі всіх років корекційного навчання у спеціальному дошкільному закладі.

На кожному році навчання здійснюються певні програмні завдання ознайомлення дітей з природою.

Так, на *першому році навчання* зміст роботи повинен обов'язково включати розвиток інтересу у дітей до природного та предметного світу в процесі спостереження. В цілому на цьому етапі йде накопичення первинних уявлень про себе, про окремі об'єкти та явища природи, при цьому знання обмежуються впізнанням, розрізненням, називанням окремих конкретних рослин, тварин, посуду, одягу і т.д. Дітей 3-х -4-х років життя ознайомлюють з рослинами, тваринами, явищами неживої природи, привчають відокремлювати їх в просторі, виділяти і правильно називати деякі ознаки рослин (забарвлення листя, квітів) і т.д. При цьому формується інтерес дітей до оточуючого предметного та природного світу, відбувається збагачення та розширення пасивного та активного словника, виховання турботливого й відповідального ставлення до довкілля.

На *другому році навчання*, стає можливим формування у розумово відсталих дошкільників уявлень про деякі особливості предметів та об'єктів природи (наприклад, особливості зовнішнього вигляду (колір, смак, розмір, форма), доступні елементарні уявлення про сезонні явища в природі. Дітей вчать спостерігати, виділяти окремі ознаки рослин, тварин, порівнювати об'єкти та предмети, групувати їх за зовнішніми ознаками.

На *третьому році навчання* накопиченні у попередні роки уявлення дозволяють перейти до деякої їх систематизації, встановленню відмінності та схожості об'єктів, класифікації (дикі та свійські (домашні) тварини. У цей час формуються уявлення про пори року, їх зміни.

На *четвертому році навчання* формуються уявлення про зв'язки та взаємодії, залежності, а також уміння робити елементарні висновки на основі спостереження.

Матеріал в програмі розподілений по рокам навчання та поданий за темами. Плануючи свою роботу, вихователь самостійно вирішує, в який час доцільніше вивчати кожну з тем. На вивчення матеріалу відводиться 2 години на тиждень, упродовж усіх років навчання. У програмі розкрито структуру, мету, напрями побудови занять по ознайомленню з навколишнім. Програму подано за табличною структурою, що складається з кількох колонок. У колонці «Зміст навчання та виховання» подано зміст навчання та виховання, у наступній колонці «Орієнтовні показники розвитку», уточнюються уявлення, що формуються, навички та вміння, якими вихованці мають опанувати в процесі роботи. У колонці «Спрямованість корекційно-розвивальної роботи» розкривається головний напрям корекційної роботи, яка конкретизує, уточнює, коригує певні уявлення, стимулює навчально-пізнавальну діяльність і пов'язані з нею психофізичні процеси.

Упровадження в педагогічну практику вперше розробленої програми «Ознайомлення з навколишнім» для роботи з розумово відсталими дітьми дошкільного віку, які знаходяться в

спеціальних дошкільних навчальних закладах, дитячих домах та дошкільних групах, дасть можливість внести певні корективи, з метою подальшого удосконалення змісту навчання та виховання даної категорії дітей.

Література:

1. Екжанова Е.А., Стребелева Е.А. Организация и содержание коррекционно-воспитательной работы в специализированном дошкольном учреждении для детей с нарушением интеллекта (умственно отсталых). – М., 2000. – 96 с.
2. Програма виховання і навчання розумово відсталих дітей дошкільного віку. – К.: ТОВ «ЛДЛ», 2000. – 120 с.
3. Программа для специальных дошкольных учреждений: воспитание и обучение детей с интеллектуальной недостаточностью / Редактор Л. А. Тимофеева – Мн.: Народная асвета; Министерство образования Республики Беларусь, 2007.

УДК: 376-056.36

Рецензент: І.В. Гладченко,
кандидат педагогічних наук

ПРОФІЛАКТИКА ТА КОРЕКЦІЯ ПЛОСКОСТОПОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОМІРНОЮ РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

І. В. Бобренко

У представленій статті розглядається можливість і доцільність здійснення профілактики і корекції плоскостопості у дітей дошкільного віку, з помірною розумовою відсталістю, засобами фізичного виховання

Ключові слова: діти дошкільного віку, порушення інтелектуального розвитку, корекційно-розвивальна робота, засоби фізичного виховання, опорно-руховий апарат, плоскостопість

Профилактика и коррекция плоскостопия у детей дошкольного возраста с умеренной умственной отсталостью средствами физического воспитания

В представленной статье рассматривается возможность и целесообразность осуществления профилактики и коррекции плоскостопия у детей дошкольного возраста, с умеренной умственной отсталостью, средствами физического воспитания.

Ключевые слова: дети дошкольного возраста, нарушение интеллектуального развития, коррекционно-развивающая работа, средства физического воспитания, опорно-двигательный аппарат, плоскостопие.

Prevention and correction of flatfoot in preschool children with moderate mental retardation by means of physical education

In the present paper we consider the possibility and desirability of prevention and correction of flatfoot in preschool children with moderate mental retardation by means of physical education.

Keywords: preschool children, the violation of intellectual development, developing remedial work, the means of physical education, musculoskeletal system, flatfoot.

Дошкільний вік є важливим етапом становлення особистості дитини з помірною інтелектуальною недостатністю, формування рухових навичок, розвитку фізичних якостей, забезпечення умов нормального біологічного розвитку. Даний віковий період відрізняється, з одного боку, інтенсивним зростанням і розвитком дитячого організму, а з іншого – низькою